

El Principat de Catalunya, al capdavant de les zones més nuclearitzades del planeta

Nuclears, tanmateix

En un país on ningú, excepte Aleix Vidal Quadras, no gosa considerar-se un entusiasta de l'energia nuclear, gairebé un 80% de l'energia elèctrica consumida l'any 1992 procedirà de tres centrals nuclears instal·lades en territori català.

Lhivern és massa cruel a Lituània. Esquerra frases tan concloents com aquesta: "Ignalina és el més gran i el més absurd dels monuments stalinistes i immobiliistes de Lituània". Ignalina, un complex nuclear situat a la ciutat de Snieckus, havia de convertir-se, gràcies als seus quatre reactors d'alta potència RBMK, en un dels principals projectes energètics del govern soviètic per a la dècada dels 80. I l'autor de la frase, Zigmas Vaisvila, un jove físic de l'Acadèmia de Ciències de Lituània, havia de ser el primer intel·lectual lituà a criticar públicament la seguretat d'una instal·lació nuclear inspirada en el model tecnològic de Txèrnobil.

Però Vaisvila va fer força més. Amb altres destacats representants de la *intelligentsia* local, com Vytautas Landsbergis, van fundar, el 3 de juny de 1988, el Moviment Lituà per la Perestroika, el Sajudis, que esdevindria, en poc temps, una insòlita organització política de masses en lluita per la independència. Des de la comissió ecològica del Sajudis, Vaisvila va galvanitzar una àmplia campanya anti-nuclear —anelles humanes, marxes amb bicicleta...— que la població civil va fer seva davant el temor d'un desastre ecològic exacerbada no sols per l'efecte Txèrnobil sinó també pel control directe de Moscou sobre la central i per la procedència russa dels tècnics. Ignalina esdevenia el símbol de l'ocupació soviètica, l'amenaça més apocalíptica per al futur de Lituània.

Quan el Sajudis guanya les eleccions al Soviet Suprem del febrer del 1990, Vaisvila assumeix la política energètica del govern. Però hi ha pactes implícits amb el Partit Comunista sobre determinats tabús estratègics: els tres reactors ja construïts a Ignalina cobreixen la demanda elèctrica de Lituània i, també, de la veïna Letònia que, de sota mà, proporció-

nava ajuda financera al govern soviètic per a acabar les obres de la central. Els objectius, doncs, es van centrar, només, a paralitzar la construcció del quart reactor nuclear tal com l'anterior govern comunista, escindit del PCUS, ja havia exigit. I a Vîlnius descobrien astorats que el millor ecologista podia esdevenir, de cop i volta, el millor servidor de l'antiecologisme. Raons d'interès nacional.

Aquestes i altres contradiccions del Sajudis rebien el passat 25 d'octubre un cop de maça. Electoral. Algirdas Brazauskas, el líder del Partit Laborista Democràtic de Lituània (l'ex-PC lituà), guanyava, per majoria absoluta, les primeres eleccions legislatives tingudes el 25 d'octubre. La seva política energètica és, almenys, força més clara. Fets consumats: crisi econòmica generalitzada, una xarxa productiva a mercè de les importacions de petroli i gas natural procedents de Rússia, sistemàticament retallades pel govern de Ieltsin, i, com a contrapartida molesta però efectiva, la central nuclear d'Ignalina capaç, en solitari, de generar la pràctica totalitat de l'energia elèctrica de Lituània.

L'hivern és massa cruel a Lituània. Quan les calefaccions de totes les cases treballen al mínim rendiment per afrontar uns rebuts astronòmics i no s'han desenvolupat, de pura bancarrota pressupostària, programes estatals de suport a les energies alternatives, Ignalina ni es discuteix. S'utilitza. Malgrat les restriccions, l'enllumenat públic i privat funciona a totes les ciutats de Lituània. Els bons i vells polítics, com Brazauskas, saben que la gent prefereix arrecerar-se a una nuclear que morir-se literalment de fred.

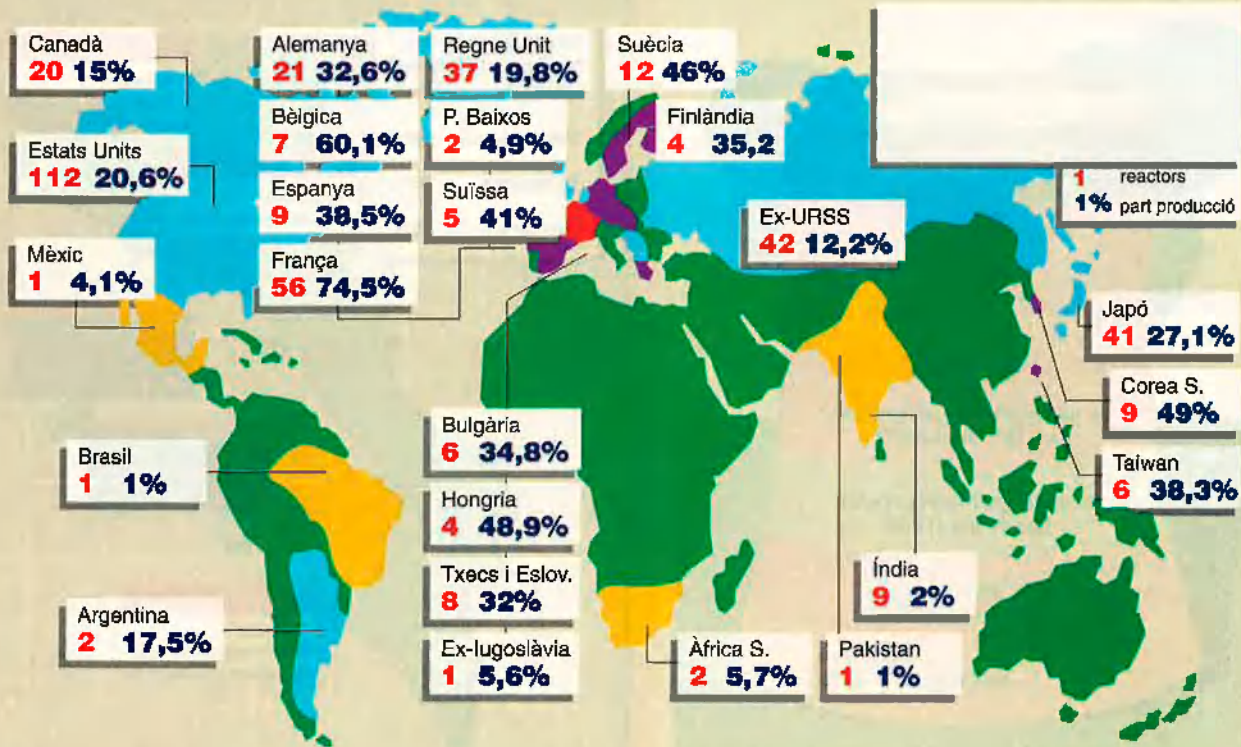
Milers de quilòmetres enllà hi ha un país, Catalunya, on, tot i fer-hi menys fred, el 80% de l'energia elèctrica consumida durant el 1992 procedeix de tres reactors nuclears enclavats al sud del Principat: Vandellòs-II, Ascó-I i Ascó-II. Els bons i

vells polítics, com Jordi Pujol, saben que la majoria de la gent es declara antinuclear però que ningú no fa gaires escarafalls a l'hora de finançar, amb el rebut de l'electricitat, l'energia nuclear. ¿Lituans, finalment?

L'Estudi Espacial i Prospectiu de la Demanda d'Energia a Catalunya (Programa ESPREC), cofinançat per la Generalitat de Catalunya i la Comissió de les Comunitats Europees, és un voluminós informe que analitza minuciosament la situació energètica catalana en totes les seves realitats. Analitza, per tant, la cobertura de la demanda elèctrica i, malgrat el to asèptic, no pot saltar-se coses tan òbvies com "l'enorme pes de la producció d'origen nuclear, que se situa en gairebé el 80% del total, una participació superior a la de països com França o Bèlgica, citats normalment com a exemples de sistemes molt nuclearitzats". La *distorsió* nuclear no ha estat, en tot cas, una novetat sorprenent. L'any 1985 la Conselleria d'Indústria i Energia anunciava que el 1992 el 70% de l'electricitat produïda al Principat seria d'origen nuclear. S'erraven gairebé deu punts. El mapa energètic català dispara les xifres de nuclearització a partir del 1988 quan ja són plenament operatius els dos grups nuclears d'Ascó i Vandellòs-II. Aquest any un 73,4% del consum primari —no industrial— d'energia ve de les nuclears. La xarxa elèctrica —les grans filades de cables d'alta tensió— ja transportava, sense interrupcions, energia atòmica.

Aquest triomfal assentament de les nuclears no trontolla tampoc amb la paralització, l'octubre del 1989, de Vandellòs-I arran de l'incendi d'un turbogenerador, després oficialment tancat, ja que aquesta central de tecnologia francesa, inaugurada el maig de 1972, tenia un potencial força reduït (480 megawats) i una estructura obsoleta que situava els futurs costos d'explotació molt per damunt del

EL MON NUCLEAR

DOMÈNEC ÒRRIT

rendiment que se'n podia treure.

En canvi, però, s'arranjava un subtil i esglaonat augment de la tarifa elèctrica. A més, es reforçava la pressió sobre els altres tres grups nuclears del Principat a base d'augmentar el *factor de càrrega*: la productivitat real d'un reactor nuclear comptabilitzant l'energia produïda i la que teòricament s'hauria pogut generar. Ascó II, tot just instal·lada l'any 1985, té el primer semestre de 1991 un factor de càrrega del 73,4%, molt superior, per exemple, al factor mitjà de les centrals nord-americanes que se situa en un 59,7%. Per aconseguir índexs tan "satisfactoris" cal evitar un nombre excessiu de parades, més enllà del recanvi inevitable d'urani que paralitza el reactor durant tres setmanes i, sobretot, aconseguir que els controls rutinaris de l'estat de les instal·lacions no trenquin el cicle de combustió nuclear, és a dir el negoci.

A Ascó un dia d'aturada significava, en 1987, deixar de facturar 138 milions de pessetes. La direcció no podia filar prim; prioritza el rendiment i, per tant, els enginyers treballaven -i treballen- pels descosts, optimitzant una maquinària fràgil i imperfecta, els últims reactors d'aigua a

pressió que la Westinghouse, "capdavantera en avaries", en paraules del doctor Antoni Llovet, va aconseguir de col·locar al mercat energètic mundial. Ara bé, el manteniment d'aquest ritme accelerat obliga a preveure en un terme immediat noves inversions -50.000 milions als dos grups d'Ascó- per tal de substituir generadors de vapor deficients, millorar infraestructures o avenir-se, després d'anys de flagrant il·legalitat, a la normativa hidrogràfica vigent instal·lant una torre de refrigeració que torni l'aigua a l'Ebre a la mateixa temperatura que ha estat captada per la nuclear.

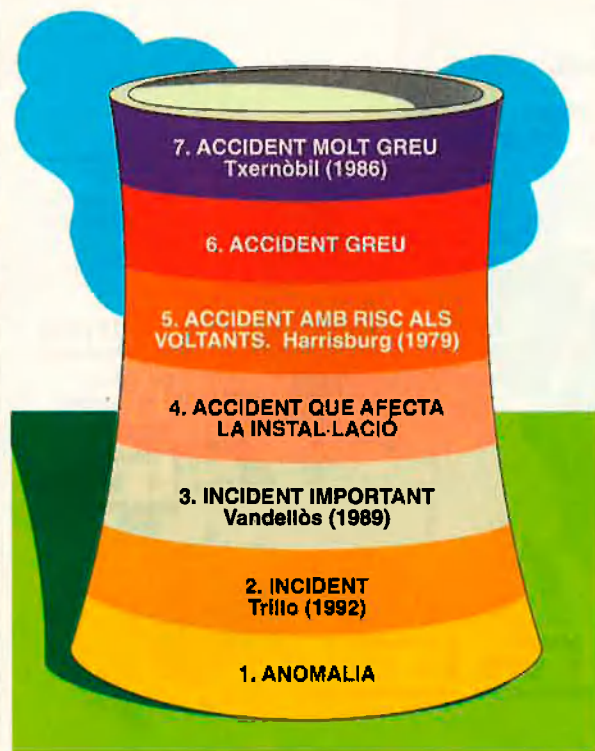
I si la mitjana de vida d'una planta nuclear és de 30 anys, el període teòric mínim per a amortitzar les inversions en qualsevol central és de 25 anys. Un pou sense fons, al fons del qual les empreses elèctriques haurien desaparegut ben ràpid. S'han mantingut gràcies al coixí de l'estat, que utilitza la tarifa elèctrica per eixugar els dèficits del sector, i a la gran banca que, a través de crèdits sindicats amb fortes aportacions de divises, ha assolit una posició predominant en la majoria de consells d'administració de les companyies elèctriques atrapades -cas de FECSA- en

uns pressupostos d'inversió descontrolats per les avaries, els accidents i les "exigències" de seguretat. 250.000 milions destinats a Ascó van arruïnar FECSA, que, després d'anys de retallar dividendes als milers de petits accionistes, va entrar en una crisi "salvada" amb la venda a Endesa, de titularitat pública, d'un 40% de l'accionariat d'ambdues centrals i amb la pèrdua definitiva de la catalanitat del grup, que va passar a mans del Banc Central, principal creditor de FECSA.

Al final de l'aventura nuclear és fàcil adonar-se que l'escenari energètic del Principat ha evolucionat cap a paràmetres de centralització -Plan Energético Nacional, Junta de Energía Nuclear, Consejo de Seguridad Nuclear...-, homogeneïtzació -un sector elèctric parastatal que es reparteix el monopoli de l'energia nuclear- i subordinació tant a les grans multinacionals fabricants de sistemes nuclears (AEG, Westinghouse, Siemens) com a les línies decisòries del govern de Madrid. Justificacions, no en falten.

L'Estatut de Sau amb prou feines atorgava a la Generalitat una potestat final sobre les llicències d'obres. I l'emplaçament de la central d'Ascó navegava sobre uns per-

L'ESCALA DE GRAVETAT

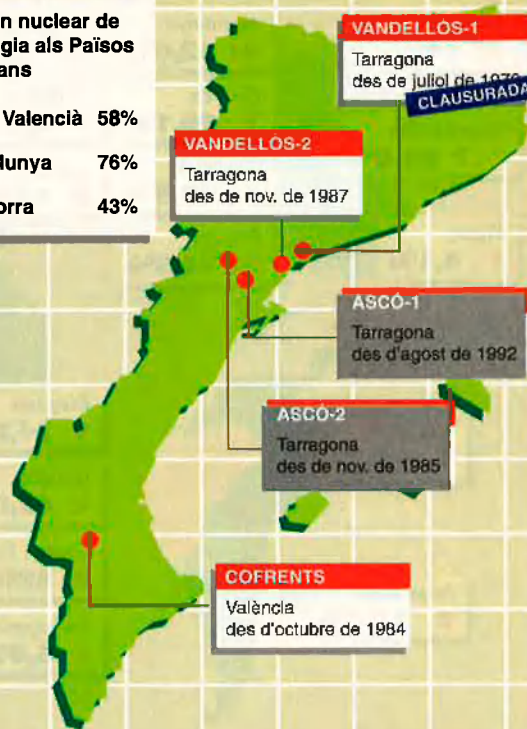
LES NUCLEARS ALS PAÏSOS CATALANS

Origen nuclear de
l'energia als Països
Catalans

País Valencià 58%

Catalunya 76%

Andorra 43%

DOMENEC ORRIT

misos administratius molt febles. Fins que l'acció combinada de CIU, UCD i ERC va donar-li, el juny de 1981, tota la legitimitat parlamentària que la duríssima oposició antinuclear de l'època no admetia.

Ascó hauria d'haver estat enderrocat en un esforç combinat d'alternatius, ecologistes, antimilitaristes, independentistes i homes de bona fe. Era article de fe. Entre les multitudinàries manifestacions que es van passejar per Barcelona els millors anys del *Nuclear? No, gràcies* també s'amagaven militants del PSC, enllunats amb el previsible èxit electoral de l'única alternativa política possible que se situava contra l'energia nuclear; ells. "Medi ambient i socialisme", una de les ponències del segon congrés del PSC-PSOE (juliol de 1980) expressava una visió negativa de la política nuclear i una confiança en les energies renovables. Un sol apartat demostrava la seva habilitat a no embrancar-se en promeses inviàbles: Els socialistes no tenien prou força, a nivell d'estat, per parar les centrals ja començades. Ho lamentaven més que ningú, però s'avançaven, amb inevitables dosis de murriera, a la crisi d'una generació ecològica que, des del fracàs del model economia-

lista de Nacionalistes d'Esquerra a les eleccions autonòmiques del 1980, anava perdent els referents construïts durant la transició. Tres anys després, Joan Carranza, l'alcalde irredemptista d'Ascó era foragitat per una coalició de treballadors de la planta nuclear i l'ase de tots els cops, Ascó-I, construïda al costat d'una falla sísmica, sense permís municipal, sense garanties de qualitat en els equips, sense plans racionals d'evacuació, entrava en funcionament. Les comparacions eren encara més agres: Lemoiz, la central nuclear que Iberduero volia situar a 30 quilòmetres de Bilbao, quedava arraconada als despatxos oficials i als cementiris reals. L'ecologisme català, vençut i dolgut, va emigrar a les masies del Pirineu (els neo-rurals), va prosseguir buscant l'expressió pública de la ideologia antinuclear (Alternativa Verda) i, en casos més esporàdics, va traspasar la doctrina a terrenys més concrets, com ara la realització de projectes solars, eòlics i d'estalvi energètic.

De la derrota, en qualsevol cas, se n'obté una victòria. La consciència antinuclear comença a ser patrimoni de la humanitat i, fins i tot a Catalunya, és imaginable el

tancament d'una planta nuclear. Vandellòs-I així ho demostra. Tot l'allau de propostes, plans i estratègies d'acció local, regional o nacional en el terreny energètic es vehicula en una sola frase: la substitució de l'energia nuclear per altres fonts d'energia és, avui dia, factible. Minicentrals hidràuliques, parcs eòlics, centrals tèrmiques de gas, co-generació, parcs eòlics, eficiència energètica, biomassa, plaques solars... tot plegat forma part del vocabulari comú d'aquesta dècada. I el vocabulari comú no admet noves aventures nuclears.

El consens cada cop més compacte sobre la inviabilitat de pivotar una estratègia energètica nuclear retalla l'ambició d'el *pool* atòmic. Aquí o a Washington.

De moment les administracions que defineixen l'escenari energètic català van elaborant programes d'energies renovables marginals o de prestigi sense abordar, a gran escala, la incorporació d'aquestes fonts energètiques en la vida quotidiana. Però en parlen, això sí. I en parlen molt. Parlen menys de Lituània.

I és que Ignalina no té cap gràcia. És al costat de casa.

Oriol Malló